

кандидат філологічних наук,
 науковий співробітник
 Міжнародного інституту освіти,
 культури та зв'язків з діаспорою
 Національного університету
 «Львівська політехніка»

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ІВАНА ФРАНКА В МАТРИМОНІАЛЬНОМУ ІНФОРМАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

Питання реалізації мовної особистості в сімейному дискурсі в українському мовознавстві висвітлено фрагментарно й неповно. Найзагальнішою є праця Ф. Бацевича та В. Чернухи [2], де на матеріалі «живого» мовлення здійснено лінгвістичний аналіз лексичних, фразеологічних та ідіомних засобів, власних імен і звертань у сімейному мовленні матері, подано перелік слів і виразів, які вживалися в сім'ї в особливих ненормованих формах або витворювалися як okazіоналізми. На основі текстів художньої літератури Н. Венжинович та А. Чернова характеризують концепти «батько» і «мати» [4; 24]. Щодо питання мовної особистості чоловіка і дружини, то їх вивчають у контексті концептуалізації відповідних образів А. Бігарі, О. Гридасова, С. Крацило [3; 10; 15] та ін.

Мета статті – дослідити особливості реалізації мовної особистості І. Франка в матримоніальному дискурсі, що передбачає виконання таких завдань: 1) виявити типи інформації, які характеризують мовлення І. Франка до дружини; 2) описати особливості реалізації комунікативних інтенцій; 3) проаналізувати мовні засоби їх вираження. Джерельною базою для аналізу є листи І. Франка до О. Франко (загальна кількість 42, обсяг друкованих аркушів 1,99).

Комунікативною метою інформативного дискурсу є надання можливості отримати знання з приводу окремої теми, що висвітлюється, та чіткі відповіді на запитання: *Хто? Що? Як? Коли? Де?* [8, с. 485]. У мовленні можуть реалізовуватися повідомлення про певні події, переживання, стан чи наміри, короткі інформаційні або констатуючі повідомлення [19, с. 92]. Також мовці використовують семантичні ходи цього типу для поправки, пояснення, уточнення, позитивної трансформації, щоб побудувати стратегію, яка націлена на недопущення негативних висновків слухачем щодо мовця [11, с. 282].

За реалізацією інформативного дискурсу стоїть мовна особистість, тобто носій мови, який відтворює у своєму мовленні певну сукупність мовних засобів, що характеризують мовний колектив (соціальну групу) в певний проміжок часу, і включає відображені в словнику світоглядні установки, ціннісні пріоритети й поведінкові реакції [7, с. 65; 18, с. 12]. Мовна особистість складається з трьох рівнів: а) вербально-семантичного (лексикон особистості), цей рівень перегукується з моделлю Л. Щерби «*мовна система*» = *словник + граматика* та передбачає наявність у мовця ustalених лексико-граматичних знань, які й забезпечують володіння природною мовою [9, с. 26–27]; б) лінгво-когнітивного (тезаурус особистості), «на ньому закарбований образ світу, що представлений у вигляді понять, ідей, концептів, різнорідних одиниць, ... серед яких можуть бути і наукові поняття, і просто слова, що набули статусу узагальнення, символи, ... образи, картини, ... стереотипні судження, вербальні та інші формули» [13, с. 172]; в) мотиваційного (прагматикон особистості), пов'язаний із діяльнісно-комунікативною функцією людини та включає цілі, оцінки, мотиви, установки мовної особистості.

Виправдання – це мовленнєва дія, що використовується для пояснення змісту своїх дій з метою довести власну/чиюсь правоту чи невинність [17, с. 70]. Виправдання функціонує в мовленні І. Франка для пояснення змісту своїх дій і є відповіддю на звинувачення дружини, що в попередньому листі просила негайно надіслати квитанцію на здану в багаж дитячу коляску [23, т. 49, с. 604]: «<...> *З картки твоєї бачу, що ти все ще гніваєшся на мене <...> Правду кажучи, я не зовсім добре розумію твій гнів, і розумів би його скорше в такому разі, коли б ти гнівалася на мене за занедбання обов'язку зглядом редакції, ніж за його сповнення. З розпискою вийшло погано. Я аж в Дрогобичі пригадав собі, що взяв її з собою. Не знаючи видумати нічого ліпшого, я видумав таке: в Стрию лишив розписку у того касієра, котрому платиться за пакунки <...> і просив його, щоб видав возик на другий день» [23, т. 49, с. 158–159].*

Повідомлення І. Франка містить інформацію про нерозуміння причин образи дружини (актуалізує дієслово 1-ї особи однини *розумію* в сполученні з прислівником *не (зовсім) добре*, особовий займенник *я*) та вказівку на те, за якої умови образа могла б бути доречною (дієслово умовного способу *розумів би*). Є самозасудження (прислівник *погано*) та дані про спробу вирішити проблему, що оцінюється як найкраща з усіх можливих варіантів (*не знаючи видумати нічого ліпшого, я видумав таке*). І. Франко пише про здійснені ним для врегулювання ситуації дії (дієслова 1-ї особи *видумав (таке), лишив (розписку), просив*). Така позиція адресанта засвідчує його розгубленість, небажання конфліктувати, намагання виправити ситуацію, що склалася. Істинність слів забезпечує фразеологізм *правду кажучи*. Також у своєму мовленні письменник використовує діалектизм *скорше* – «скоріше» й полонізм *касієр*.

Висловлення згоди/незгоди з адресатом полягає у вербалізації позитивної реакції до особи співрозмовника, його поведінки, соціального статусу [6, с. 154] або ж неприйнятті пропонованого та ухиленні від здійснення певної дії [20, с. 7]. У відповідь на прохання дружини, висловленому в листі від 1(13).01.1887: «*Если ты будеш*

писати галичанину [М. Драгоманов – О. Т.], то поздравь и от меня и передай наш долг» [23, т. 49, с. 579], І. Франко пише: «Вчора тільки одібрав твій лист і зараз же послав галичанину гроші» [23, т. 49, с. 101]. Інформація про виконання прохання засвідчує згоду з дружиною. Її передають дієслова дійсного способу минулого часу (*одібрав, послав*) і прислівник *зараз*, що вказує на час виконання дії.

В одному з листів О. Франко висловлює прохання: «Будь ласкав прислати 1 екземпляр «Веселки» (літературно-фольклорний збірник – О. Т.) <...> Разом з «Веселкою» вложи 3 аркуші паперу і конвертів» [23, т. 49, с. 605]. Письменник відмовляється виконати його: «Веселки» ані паперу не посилаю, бо маю надію в суботу або в неділю приїхати до Болехова, скоро дістану вільний білет» [23, т. 49, с. 163], що виражає складнопідрядне речення, у першій частині якого є інформація про невиконання прохання (дієслово 1-ї особи *посилаю* у сполученні із заперечною часткою *не*), а в другій – аргументація (*маю надію в суботу або в неділю приїхати до Болехова*).

Інформування про отримання листа й реакція на слова дружини. Розпочинаючи діалог, І. Франко інформує дружину про отримання листа від неї та свій намір надати нову інформацію: «Дорога Олічка! Вчора тільки одібрав твій лист <...> а сьогодні (19.01.1887 – О. Т.) тобі пишу коротенько» [23, т. 49, с. 101], «Дорога Оля! Лист твій дістав» [23, т. 49, с. 294], «Дорога мамо! Твою картку я одержав сьогодні, д[ня] 6 серпня, і зараз відписую» [23, т. 50, с. 420]. Мовна актуалізація: розповідні речення, дієслова минулого часу *дістав, одібрав, одержав*, що вказують на отримання листа, звертання *Олічка/Оля* (зменшено-пестливі форми імені Ольги) та *мамо* в сполученні з прикметником *дорога*, яким І. Франко характеризує дружину як «близьку, милу серцю людину» [5, с. 320]. Дієслова дійсного способу теперішнього часу в сполученні з прислівниками позначають намір адресанта надати затребувану інформацію: *пишу (коротенько), відписую (зараз)*. Прислівники *вчора, сьогодні* позначають час отримання листа чи написання нового.

Указує письменник і на місце написання того чи іншого листа, причини його вибору: «Пишу до тебе в вільній хвилі в друкарні, бо дома лінь» [23, т. 49, с. 160]. У деяких листах подано інформацію про день чи дату їх написання, визначено події, що цьому передували: «Пишу тобі тільки сьогодні (02.06.1893 – О. Т.), в п'ятницю, після моєї вчорашньої візиту у Ягича» [23, т. 49, с. 403], «Дорога мамо! Зачав був писати лист до Лесі Українки по поводу її «Касандри», та якось не йшло <...> От тим-то я, перечеркнувши початкові слова до Лесі, пишу тобі на тім аркушику, щоб не псувати решти паперу» [23, т. 50, с. 327]. Є дані про відсутність змоги відповісти вчасно: «Я не відписав тобі зараз по одержанні твого листа, бо лагодивсь до розправи судової за «Своб[одную] Росию» [23, т. 49, с. 214]. Мовне наповнення забезпечують розповідні речення, іменники на позначення днів тижня, прислівник *сьогодні*, складнопідрядні речення, у першій частині яких є інформація про вибір певного місця для написання листа чи неможливість відповісти, а у другій – причини.

Також І. Франко описує умови написання повідомлення і свій душевний стан: «Пишу тобі спокійно, не в гніві, а більше в жалю <...> Даруй, що розписався так по щирості о тім, що мене болить, хоч зарікався ніколи тобі про се не говорити» [23, т. 49, с. 284]. Це передають сполучення дієслова дійсного способу *пишу* з 1) прислівником *спокійно*, 2) іменником у формі місцевого відмінка (*не*) в *гніві*, що характеризує тон мовлення адресанта як розмірений, стриманий, врівноважений і вказує на відсутність у нього почуття сильного обурення, стану нервового збудження чи роздратування [5, с. 1372, 248]; 3) іменником у формі місцевого відмінка в *жалю*, тобто мовець перебуває в стані важкості, суму, печалі [5, с. 364]. Словосполучення *розписатися по щирості* підтверджує відвертість та істинність слів адресанта.

Інформація, яка цікавить О. Франко, не залишається поза увагою. З листів вичитуємо зміст її запитань. І. Франко пише: «Питаєш про паню Кобринську. Вона, мабуть, зовсім одуріла. Оце на днях дістав я від неї лист» [23, т. 49, с. 283]. Для відповіді використано такі мовні засоби: розповідні речення, що містять затребувану адресатом інформацію, дієслово 2-ї особи *питаєш*, що є засобом номінації дій О. Франко.

Реагує І. Франко й на зауваження дружини. Наприклад, у листі від 23.07.1891 О. Франко пише про те, що Л. фон Захер Мазох є євреєм родом з Іспанії, а в його «Коломійському Дон-Жуані» вона не побачила галицьких типів [23, т. 49, с. 665]. І. Франко констатує: «Щодо Захер Мазоха ти помиляєшся: він ані не жид, ані з Іспанії родом, а справді галичанин, син бувшого 1840–1848 у Львові директора поліції Сахера. А що він про Галичину бреше несотворенні речі, се звісно цілому світу, крім французів і москалів» [23, т. 49, с. 286]. Мовною реакцією є вказівка на неправильність думки дружини (дієслово 2-ї особи *помиляєшся*) та пояснення (розповідні речення), що забезпечує додаткове висвітлення певного явища, уточнення чинників його виникнення або його сутнісних характеристик [1, с. 60].

Паралельно І. Франко характеризує подану в листах інформацію: «Отсе написав я тобі три міхи вовни» [23, т. 49, с. 100], «... сьогодні пишу тобі коротенько» [23, т. 49, с. 101], «Оце, здається, перебалакав усе, що було на умі» [23, т. 49, с. 294]. Мовна репрезентація: дієслово *пишу* в сполученні з прислівником *коротенько* та фразеологізми (*написав*) *три міхи вовни*, (*перебалакав усе, що*) *було на умі*.

Адресант повідомляє про бажання отримати відповідь на свої листи: «Дожидаю твого листа» [23, т. 49, с. 159], та актуальність кореспонденції: «Ну, насилу дочекався твого листа! Думав, чи не вода там Вас позаливала, то так довго нема ніякої відомості!» [23, т. 49, с. 405]. І. Франкові важливо знати про ситуацію вдома за його відсутності, чи здорові дружина й діти: «Лист твій прийшов мені досить несподівано і врадував мене дуже звісткою, що діти наші здорові» [23, т. 49, с. 282]. Мовними засобами вираження цього складника інтенції є розповідні та окличні речення, семантика дієслів *врадувати* (діалектизм), *дожидати, дочекатися* і прислівників *насилу, несподівано* тощо.

Часто листи супроводжуються подякою: «Щире спасибі тобі за твій листок, котрий мене дуже врадував і звеселив» [23, т. 49, с. 117]. Вдячність виражають іменник (*щире спасибі*), що засвідчує добре й сердечне ставлення до дружини, і вказівка на зміну емоційного стану мовця у зв'язку з отриманням листа (семантика дієслів *врадувати*, *звеселити*).

Повідомлення про завершення інформування. І. Франко інформує дружину про бажання закінчити дискурс: «Оце і все наразі» [23, т. 49, с. 162], «Не пишу тобі нічого більше, бо спішусь, щоб упоратися з кореспонденцією, яка ще сьогодні передо мною» [23, т. 49, с. 165], «Зрештою, не маю що писати» [23, т. 50, с. 272]. Підписує листи словами *Іван Франко* або *Твій Іван*. Засобами вираження інформування є прості речення (*Оце і все наразі, ... не маю що писати*), складнопідрядне речення в першій частині якого є дані про завершення комунікації (*Не пишу тобі нічого більше*), а в другій – причини (*спішусь, щоб упоратися з кореспонденцією*), вставне слово *зрештою*. Подано характеристику повідомлення: *лиш кілька слів, зього вистарчить*.

Повідомлення про літературну, наукову та редакторську діяльність. У листах І. Франко розповідає дружині про плани щодо написання й видання своїх творів, свою наукову та редакторську діяльність: «В новій «Киевской старине» мого нема нічого. Шлю туди «Гаву». Нашого «Товариша» (літературно-науковий журнал, до редакції якого входив І. Франко – О. Т.) сими днями буде готовий перший лист, котрий тобі зашлю» [23, т. 49, с. 167], «Я сиджу майже безвихідно над своєю роботою («Іван Вишенський. Руський писатель XVI віку» – О. Т.), щоб скінчити її ще в августі» [23, т. 49, с. 259], «Свою роботу про Варлаама («Варлаам і Йоасаф – старохристиянський духовний роман і його літературна історія» – О. Т.) я вже зачав перероблювати і надіюсь скінчити за дві неділі» [23, т. 49, с. 387]. Для вираження цієї інтенції І. Франко використовує розповідні речення, особові дієслова (*сиджу* в сполученні з прислівником (*майже*) безвихідно, *зачав* у сполученні з інфінітивом *перероблювати*), власні назви (це назви літературних творів, наукових праць, статей, видань) і русизми (*август* – серпень, *дві неділі* – два тижні, *обіцати* – обіцяти).

Функціонування русизмів у мовленні І. Франка обумовлено походженням дружини. О. Франко (Хорунжинська) була родом з інтелігентної, освіченої української родини, випускницею Харківського інституту благородних дівичь і «майже тільки змосковська говорить, хоть і знає по-нашому, – та недаром з Расей» [16, с. 42]. Т. Космеда, аналізуючи дискурсивні слова в мовленні І. Франка, зазначає, що в спілкуванні з дружиною він часто використовував лексему «хорошо» та мав можливість удосконалювати вдома російську мову [14, с. 209–210].

Розповіді про дітей, родичів і спільних знайомих сім'ї. У листах І. Франко інформує дружину про особливості проведення часу з дітьми. Наприклад, перебуваючи на відпочинку з дітьми в Криворівні, І. Франко пише: «Читаю я й хлопці (Андрій і Тарас – О. Т.) мало, майже нічого, крім газет <...> ходимо оба з Андрієм щодень на гриби <...> Два рази ходили ми на афини і принесли по неповному кошику» [23, т. 50, с. 328]. Письменник розповідає про життя знайомих людей, опираючись на спільні з дружиною фонові знання, дає їм оцінку: «Ти, може, чула, що Лопатинський в Роздолі умер. Ржегорж віджив, набрав надії, що йому удасться добитись до свого з Неонілою» [23, т. 49, с. 159], «<...> все-таки козак-баба (Кобринська – О. Т.), вижила сестру і зятя з батьківського дому, вони мусили найняти собі жидівську хату і там живуть. Озаркевичі в Городку» [23, т. 49, с. 293]. Засоби вираження: 1) розповідні речення; 2) дієслова дійсного способу та дієслова дійсного способу в сполученні з прислівниками, що позначають дії адресанта та осіб, про яких він пише (*читаю (мало)*, *ходимо (оба)* тощо). Словник письменника характеризують слова, вжиті в переносному значенні (*віджити* – «повертатися до нормального фізичного стану; ставати знову бадьорим, жвавим, життєрадісним» [5, с. 169], *вижити* – «створивши кому-небудь нестерпні умови, примушувати залишити місце проживання, роботу» [5, с. 134]), діалектизми (*афини* – чорниці, *оба* – обидва, *ходити на гриби* – ходити по гриби), власні назви. Лексема *козак-баба* набуває негативного значення й позначає сварливу, підступну, язикату, злу жінку [12, с. 21]. Також у процесі комунікації І. Франко вказує на можливість володіння дружини цією інформацією (*Ти, може, чула*).

Характеристика побуту за відсутності дружини вдома. Окреме місце в листах І. Франка посідає інформація про стан домашніх справ, якими письменник займався за відсутності дружини вдома (в той час О. Франко гостювала в рідні): «Сьогодні (середина січня 1887 – О. Т.) велів купити сажень дров <...> З кухаркою знаходимось добре, рахунки записую всі докладно» [23, т. 49, с. 98–99], «Я тепер цілими днями пораюся коло сушення грушок, що достигли і падуть, і я не можу собі дати з ними ради <...> Живу сам самісінький» [23, т. 50, с. 271]. Повідомляє І. Франко дружині й про те, з ким і як проводить час: «Ми з П-ком (Павликом – О. Т.) живемо тихо і смирно» [23, т. 49, с. 160], «Ми були прошлої неділі в Волкові у Дошліх <...> ловили рибу» [23, т. 49, с. 214]. Мовна актуалізація: 1) розповідні речення; 2) дієслова теперішнього часу *живу, записую, знаходимось, пораюся* в сполученні з прислівниками *добре, докладно, смирно, тихо*, що позначають дії адресанта і якість їх виконання; 3) дієслова минулого часу, які відображають події, що відбулися. Фразеологізм *не можу собі дати ради* позначає неспроможність І. Франка самостійно вирішувати всі свої проблеми [22], а словосполучення *сам самісінький* відображає його самотність.

Часто письменник описує свій душевний стан, повідомляючи О. Франко про те, як тяжко він переживає розлуку: «Відколи ти виїхала, я прямо стався як сам не свій, чую, що мені хибує цілої половини мого суцїства. Еге, Олічка, признаюсь тобі, я й не думав сам, що так сильно зжився з тобою <...> Ходжу цілими годинами то по хаті, то по улиці, щоб заповнити нуду, хапаюсь до роботи і рука опадає» [23, т. 49, с. 98], «<...> без тебе велика лїнь напала, так тяжко мені взятися до роботи, хоч каменя глодати» [23, т. 49, с. 163]. Йому характерні втрата душевного спокою, схвилюваність, приголомшеність, відсутність бажання будь-що робити, на що вказують фразеологізми *сам не свій і рука опадає* [22], порівняння *тяжко взятися до роботи, хоч каменя глодати* (апеляція до прислів'я «Легше камінь глодати, ніж дітей ховати» [21, с. 192]). Іменники *лїнь, нуда* (розм.; нудьга) та *розвіяння* засвідчують неспокій, тривогу й апатію адресанта, його перебування в стані млявості, сонливості та ослабленості [5, с. 621, 793, 1235]. Розповідні речення (*Відколи ти виїхала ... чую, що*

мені хибує цілої половини мого суцтва, ...признаюсь тобі, я й не думав сам, що так сильно зжився з тобою), ласкаве звертання (Олічка) і стверджувальна частка *еге* (уживається для підтвердження сказаного [5, с. 336]) засвідчують глибокі почуття І. Франка до дружини.

Також у листах І. Франко повідомляє дружину про стан свого здоров'я: «Я здоров, тільки очі поболоють, ну, та се, мабуть, звичайна моя літня слабкість» [23, т. 49, с. 293], «Живіт у мене болить дуже, маю розвільнення <...> при тім внутрі болить мене часом так, що не знаю, що з собою зробити. Ночами болить мене також голова, і раз у раз чую якусь тяжкість в мозгу, немов там у мене камінь» [23, т. 49, с. 217]. Із цією метою адресант використовує розповідні речення, порівняння (чую якусь в мозгу, немов там у мене камінь), професійну лексику (розвільнення), розмовні слова (внутрі), русизми (мозг, тяжкість), робить висновки (модальна частка ну) та висловлює припущення (вставне слово мабуть).

Характеристика побуту поза домом. Перебуваючи поза домом (Кути, Криворівня, Тернопіль, Ліпик (Хорватія), Сант-Мікель (Італія) і, звісно, Відень), І. Франко писав про умови, в яких він проживав, події, які відбувалися, осіб, із якими зустрічався, місця, які відвідав, погоду, спогади, плани на майбутнє: «Я віднини почав числити, кільки ще днів остасться до кінця сеї каторги. Хата, в котрій маю ночувати, є справді хата, але крім голих стін нічогісінько» [23, т. 49, с. 117], «Я тут живу с'як-так <...> з їдою лихого, обід дороженький <...> з сніданням і вечерою й сам не знаю, що діяти: і дорого, і погано <...> Тут розгардіяш великий, я ходжу серед товкотні як сонний і дряпаю кореспонденції» [23, т. 49, с. 117–118], «Сьогодні (28.06.1983 – О. Т.) здав я другий екзамен (філософію) також з відзначенням. Значить, моя задача сповнена <...> Я виїжджаю в суботу зараз по промоції. Їду на Краків. У Львові буду в неділю, здається вчорам» [23, т. 49, с. 410]. Особливістю мовної репрезентації інтенції є 1) розповідні речення; 2) дієслова дійсного способу, що позначають дії І. Франка (живу, ходжу); 3) іменники *каторга*, *лихо*, *розгардіяш* (великий), прикметник *дороженький* (про ціну), прислівники *с'як-так*, *дорого*, *погано* та фразеологізм *голі стіни*, які засвідчують складні умови проживання й великі фінансові витрати; 4) прикметник *сонний* позначає емоційний стан адресанта. Лексичні особливості: розмовні слова (*їда*), діалектизми (*минувши* (неділя) – минула), полонізми (з відзначенням – з відзнакою, промоції – урочиста церемонія присвоєння чергового звання), русизми *товкотня* (від толкотня – тиснява, штовхання в натовпі [5, с. 1452]).

Важливе місце в листах посідає тема здоров'я. І. Франко пише: «Я здоров, тільки щось спати не можу. Та се чень мене» [23, т. 49, с. 387], «я дуже пригноблений своєю хворобою і не маю ніякої надії надалі на своє життя <...> Я думаю, що недовго вже пробуду тут (Ліпик – О. Т.), та не можу знати, чи моє лічення скінчиться за тиждень чи за два» [23, т. 50, с. 354]. Її реалізацію на мовному рівні забезпечують: 1) складнопідрядне речення (Я здоров, тільки щось спати не можу), у першій частині є інформація про те, що адресант почуває себе добре (семантика прикметника *здоровий*), а в другій, навпаки, про проблеми зі здоров'ям (щось спати не можу); 2) розповідне речення (Та се чень мене), у якому мовець висловлює сподівання на одужання (дієслово *мене* у сполученні з часткою *чень*); 3) прикметник (*дуже*) *пригноблений*, що характеризує адресанта як охоплену важкими й болісними почуттями людину [5, с. 1113]. Також письменник висловлює розпач та інформує дружину про втрату сподівань на одужання (словосполучення *не маю надії надалі*). Характерні для мовлення діалектизми *лічення* – лікування, *мойого* – мого, *чень* – може, може-таки.

Згадує І. Франко про Ц. Зигмунтовську: «Ми тут щонаочі розмовляємо з Целіною – вона, розуміється, в Дрогобичі. Говоримо крізь сон, поштою духів» [23, т. 50, с. 353].

Фінансові питання. У листах відображено фінансові труднощі сім'ї та джерела доходів, наприклад: «Гроші, хоч з бідой пополам, а є, хоч ані Т[ерлецький], ані Павлик не віддали довгу. Від «Рисчи» отримав 10 [гульденів]» [23, т. 49, с. 102]. Є інформування про бажання вирішити проблеми: «Ходив я шукати квартири, та, бачачи, які всюди солоні ціни за гарні квартири, роздумав так, що краще вже нам пересидіти на старім гнізді до весни, а там побачимо» [23, т. 49, с. 99]. Для цього І. Франко використовує розповідні речення, дієслова дійсного способу *отримав*, *роздумав*, *ходив* (*шукати*), прислівник *краще*, фразеологізми (*з бідой пополам*, *солоні ціни*), полонізм (*довг* – борг) тощо.

У листах І. Франка до О. Франко інформативний дискурс спрямований на виправдання, висловлення згоди/незгоди з адресатом, інформування про отримання листа й реакцію на слова дружини, повідомлення про літературну, наукову та редакторську діяльність, розповіді про дітей, родичів і спільних знайомих сім'ї, характеристику побуту за відсутності дружини вдома й поза домом, висвітлення фінансових питань.

Мовними засобами вираження інформування на лексичному та граматичному рівнях є розповідні речення, дієслова 1-ї особи й дієслова дійсного способу, що позначають дії/плани адресанта чи осіб, про яких іде мова, емоційний стан адресанта, дієслова 2-ї особи, що характеризують дії дружини, іменники, прикметники та прислівники, які передають оцінку, інформацію про час подій, якість виконання певних дій. Аргументація представлена складнопідрядними реченнями.

Словник І. Франка характеризують діалектизми, русизми, полонізми, фразеологізми, власні назви, зменшено-пестливі звертання, порівняння тощо.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні особливостей реалізації інших типів дискурсів у комунікації І. Франко → О. Франко, зокрема емотивного та спонукального.

Література:

1. Багрій О.І. Прийоми переконання у популярному психологічному дискурсі. Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. Київ: Логос, 2011. С. 57–64.
2. Бацевич Ф., Чернуха В. Мовна особистість у сімейному спілкуванні: лексико-семантичні виміри. Львів: ПАІС, 2014. 182 с.
3. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2006. 21 с.

4. Венжинович Н. Вербалізація концептів батько і мати у фраземах української мови (на матеріалі творів Т.Г. Шевченка). Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія. Соціальні комунікації». Ужгород, 2014. Вип. 1 (31). С. 298–300.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / під ред. В. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.
6. Войцехівська Н.К. Засоби зв'язку між репліками у діалогічних єдностях зі значеннями згоди-дозволу. Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки». 2007. Вип. 116. С. 150–157.
7. Воркачев С.Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании. Филологические науки. 2001. № 1. С. 64–72.
8. Гапотченко Н. Комунікативний аспект інформативного дискурсу (на прикладі сучасних французьких ЗМІ). *Studia Linguistica*. 2010. Вип. 4. С. 484–487.
9. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу: монографія. Київ: Логос, 2004. 284 с.
10. Гридасова О. Способи вербальної об'єктивації стереотипних ролей ДРУЖИНИ в англomовному сімейному конфліктному дискурсі. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2009. Вип. 45. С. 148–151.
11. Дейк Т.А. ван. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 312 с.
12. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.
13. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва: Наука, 1987. 216 с.
14. Космеда Т. Типові дискурсивні слова як показник комунікативної компетенції мовної особистості (на прикладі аналізу «живого» мовлення І. Франка). Лінгвістичні студії: зб. наук. праць. Донецьк, 2008. Вип. 17. С. 206–210.
15. Крацило С.О. Профілізація концепту *marriage* в англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Львів, 2016. 24 с.
16. Маковей О. Дневник [Записи про Івана Франка]. *Semper magister est semper tiro*: Франко та Осип Маковей / упоряд. Н. Тихолоз. Львів: [ЛВІЛШ], 2007. С. 33–60.
17. Мірончук Т., Одарчук Н. Іллокуція англomовного дискурсу виправдання (на прикладі творів сучасної художньої англійської та американської прози). *East European Journal of Psycholinguistics*. 2016. Т. 3 (2). С. 69–81.
18. Наумов В.В. Лингвистическая идентификация личности. Москва: КомКнига, 2007. 240 с.
19. Одинцов В.В. Стилистика текста. Москва, 2004. 264 с.
20. Осовська І.М. Висловлювання-відмова: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі сучасної німецької мови): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2003. 20 с.
21. Українські прислів'я та приказки / упор. М. Пазяк. Київ: Дніпро, 1976. 215 с.
22. Фразеологічний словник української мови. URL: <http://slovopedia.org.ua/49/53415-0.html>.
23. Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 49–50.
24. Чернова А.В. Концепти «батько», «мати» в українській лексико-фразеологічній системі світу: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01. Дніпропетровськ, 2010. 252 с.

Анотація

О. ТРУМКО. МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ІВАНА ФРАНКА В МАТРИМОНІАЛЬНОМУ ІНФОРМАТИВНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розкрито особливості реалізації мовної особистості І. Франка в комунікації чоловік → дружина. Проаналізовано основні інтенції, які використовує письменник для повідомлення нової інформації або коментування, обґрунтування й заперечення отриманої. Описано мовні засоби вираження інформування на лексичному та граматичному рівнях.

Ключові слова: мовна особистість, інформативний дискурс, сімейна комунікація, Іван Франко.

Анотация

О. ТРУМКО. ЯЗЫКОВАЯ ЛИЧНОСТЬ ИВАНА ФРАНКО В МАТРИМОНИАЛЬНОМ ИНФОРМАТИВНОМ ДИСКУРСЕ

В статье раскрыты особенности реализации языковой личности И. Франко в коммуникации муж → жена. Проанализированы основные интенции, которые использует писатель для сообщения новой информации или комментариев, обоснования и отрицания полученной. Описаны языковые средства выражения информирования на лексическом и грамматическом уровнях.

Ключевые слова: языковая личность, информативный дискурс, семейная коммуникация, Иван Франко.

Summary

O. TRUMKO. LINGUISTIC PERSONALITY OF IVAN FRANKO IN MATRIMONIAL INFORMATIVE DISCOURSE

The article reveals the peculiarities of the implementation of the linguistic personality of Ivan Franko in the communication of husband → wife. The main intentions used by the writer for the telling of new information or commentary, the reasoning and objection of the received information are analysed. Language means of informing on lexical and grammatical levels are described.

Key words: linguistic personality, informative discourse, family communication, Ivan Franko.